

OECD:s energistrategier och tredje världen*

Den industrialiserade världens val av energipolitiska strategier kommer att påverka olika ländergrupper i tredje världen på olika sätt. Här diskuteras hur olika kategorier av u-länder gynnas eller drabbas av de energistrategier som OECD-länderna kan tänkas välja.

I såväl Nordamerika som Västeuropa och Japan pågår för närvarande en aktiv forskningsverksamhet med syfte att klarlägga möjliga alternativ till det gångna årtiondets struktur i produktion, konsumtion och handel med energi. År 1973 utgjorde energiimporten netto nära 40 % av OECD-ländernas totala energikonsumtion. För Västeuropa och Japan var motsvarande siffror 81 respektive 100 procent.¹ Av *tabell 1* nedan framgår att 1973 års bränsleimport till OECD-området svarade för mer än 60 procent av den globala handeln med bränslen samma år. Med hänsyn till energiråvarornas stora vikt i världshandeln, är det sannolikt att en nyorientering av OECDs energipolitik kommer att få stora internationella återverkningar.

Syftet med denna uppsats är att belysa hur den tredje världens länder kan komma att påverkas av möjliga förändringar i OECDs energidispositioner. Det problem som behandlas är både vidsträckt och komplicerat. Ambitionen har inskränkts till att upprätta en kommenterad lista över möjliga samband mellan

energipolitiska beslut i i-länderna och deras effekter på u-länderna.

Vår ansats har relevans också för svenska energipolitiska ställningstaganden. Visserligen utgör vårt lands andel av världens primärenergiekonsumtion blott en procent², och de direkta effekterna av våra energibeslut kommer knappast att märkas på det globala planet. Å andra sidan är den svenska ekonomin djupt integrerad i OECD-blocket. Våra överväganden och beslut kommer därför med all sannolikhet att följa tendenserna i de stora marknadsekonomierna.

Socialistländerna har lämnats utanför analysen. Skälet är framför allt att dessa länders energiutbyte med resten av världen är så litet (se *tabell 1*).

Tidsperspektivet begränsas till hitom år 2000. Diskussionen baseras på en relativt optimistisk syn på tillgången av ekonomiska energiresurser i världen. I likhet med Adelman³, förutsätter vi sålunda att världens oljetillgångar inte sätter några gränser för fortsatt intensivt oljeutnyttjande en bra bit in i nästa århundrade.

OECDs energipolitiska strategival

Självfallet driver energiexporterande

* Uppsatsen bygger på material som utarbetats på uppdrag av *Delegationen för energiforskning*.

¹ UNCTAD, *Handbook of International Trade and Development Statistics*, New York, [1976].

² BP *Statistical Review of the World Oil Industry 1975*, London [1976].

³ Adelman, M. A., *The World Petroleum Market*, Johns Hopkins [1973].

Docent MARIAN RADEZKI är verksam vid Institutet för internationell ekonomi, Stockholms universitet. Hans forskning är främst inriktad på problem som rör u-länderna, råvaror och bistånd.

OECD-länder som Kanada och Norge en annan sorts energipolitik än extremt importberoende nationer som Japan eller Tyskland. För att möjliggöra den följande analysen, antar vi dock, kanske orealistiskt, att OECD-området kommer att enas om en gemensam energipolitik. Slutsatserna av våra resonemang är i huvudsak kvalitativa.

Ökad handlingsfrihet kan sägas vara det övergripande målet i den energistrategi som håller på att ta form, och vi kan identifiera tre energipolitiska val som OECD-länderna ställs inför:

Det *första* valet är mellan en fortsatt, huvudsakligen marknadsinspirerad tillväxt i energikonsumtionen å ena sidan, och skilda offentliga åtgärder för att begränsa energianvändningen å den andra. De offentliga åtgärderna kan i sin tur delas upp i sådana som gör energin dyrare, och andra som befrämjar energibesparingar.

Det *andra* valet är mellan ett fortsatt högt importberoende för OECD-området å ena sidan, och åtgärder för att öka självförsörjningen å den andra.

Det *tredje* valet gäller de skilda typerna av energi som kan användas. OECD-länderna kan å ena sidan fortsätta att förlita sig på oljan som den ojämförligt viktigaste energiråvaran. Å andra sidan kan de gå in för att befrämja alternativa energislag. I det senare fallet måste man välja mellan satsningar på kärnkraft, kol, respektive en rad mindre konventionella energiformer.

De tre valalternativen är naturligtvis inte oberoende av varandra.

En kategorisering av u-länderna

De från vår synpunkt relevanta karaktäristiska kännetecknen för de flesta av tredje världens länder inkluderar:

1) Knapphet på faktorn kapital med åtföljande hög alternativkostnad för kapitalet.

2) Ovana och oförmåga att handskas med avancerad teknologi och

3) en storleksmässigt begränsad och ofta splittrad nationell marknad.

Skillnaderna mellan u-länderna är dock antagligen mera framträdande än likheterna. Den rika världens energidispositioner kommer att drabba olika, alltefter varje lands särskilda omständigheter och förutsättningar.

En relevant kategorisering av u-länderna i detta sammanhang är efter exportinriktning och inkomstnivå. OPEC-gruppen vars export domineras av olja, kommer givetvis att påverkas på annat sätt än övriga u-länder av OECDs energistrategier. Resten av u-länderna grupperas efter BNP/capita-nivå. Motivet för detta är att just inkomstnivån förklarar de mest grundläggande skillnaderna mellan dessa länder. Det är följaktligen rimligt att anta att rika u-länder i regel kommer att påverkas på ett annat sätt än fattiga av förändringarna på energiområdet.

En annan relevant kategorisering för vårt ändamål är mellan u-länder som har en rik inhemsk energipotentia, och sådana som inte har det. De förra kan i sin tur indelas i grupper efter energins art. Länder med stora resurser av olja, kol, uran respektive vattenkraft kommer

Tabell 1. Internationell handel med bränslen 1973, procent.

Ursprung	Destination				Världen
	OECD och Sydafrika	OPEC	Andra u-länder	Socialistiska länder	
OECD och Sydafrika	21,0	0,2	1,1	0,2	22,5
OPEC	50,0	0,1	9,5	0,6	60,2
Andra u-länder	5,7	0,2	2,2	0,1	8,2
Socialistiska länder	4,6	0,0	0,5	4,0	9,1
Världen	81,3	0,5	13,3	4,9	100,0

Källa: UNCTAD

sålunda att drabbas (gynnas) på skilda sätt av OECDs beslut på energiområdet.

Strategi 1. A: Marknadsinspirerad tillväxt i energikonsumtionen

Detta är kanske den mest passiva av OECDs alternativa energistrategier. Den innebär att marknadskrafterna i huvudsak bestämmer framtida efterfrågan och utbud på energi inom OECD-området. I avsaknad av offentligt stöd blir det inga större satsningar på alternativa icke-konventionella energikällor. Förändringarna i den relativa betydelsen av skilda energiformer blir troligen små. Oljan förblir den viktigaste energikällan. OPEC förmår att bibehålla det relativa oljepriset på nuvarande nivå. Övriga energipriser anpassas successivt till oljan. Tillväxten i energikonsumtionen fortsätter, men med hänsyn till de högre priserna, i långsammare takt än före 1973.

Den här beskrivna strategin och dess konsekvenser på konsumtion och produktion av energi inom OECD kommer knappast att få några spektakulära effekter på tredje världens länder under den förutsebara framtiden. OPEC-ländernas fortsatt höga exportinkomster kommer att bestå. Övriga u-länder kan komma att påverkas av en OPEC-politik som går ut på oljeprisdiskriminering till förmån för tredje världen eller på inkomsttransfereringar i stor skala. Detta är dock effekter av OPEC-ländernas politik och inte av OECDs energistrategier.

U-länder med stor energipotential kommer sannolikt att gynnas i förhållande till övriga u-länder av detta strategival. Medan de senare måste förlita sig på kostsam import av energi, har de förra möjligheten att utveckla inhemska energiresurser, till kostnader som i många fall kan förväntas ligga under världsmarknadspriset.

I synnerhet de fattigare u-länderna med sina ensidiga och ofta oflexibla ekonomier kan förväntas uppleva betydligt allvarigare interna ekonomiska problem av de höjda energipriserna än tex OECDs medlemsländer.

Strategi 1. B: Begränsning av energikonsumtionens tillväxt

Denna strategi kan, som tidigare noterats, bedrivas på två sätt. OECD kan å ena sidan minska energikonsumtionen genom att göra denna dyrare, tex med hjälp av beskattning. Energikonsumtionen kan också minskas genom att befrämja och subventionera utvecklingen av energibesparande metoder av skilda slag. Kostnaden förenad med det minskade energitnyttjandet faller direkt på energikonsumterarna i det första fallet, men delas av hela samhället i det andra.

Oavsett tillvägagångssättet, kan en strategi som minskar OECD-ländernas energikonsumtion antas leda till en minskning av områdets energiimport. Detta får omedelbara och otvetydiga återverkningar på OPEC-gruppen. OPEC-exporten kommer att stagnera, och OPEC-kartellens förmåga att upprätthålla de höga oljepriserna försvåras. Försämrade terms of trade kan förväntas också för andra exportörer av energiråvaror i tredje världen.

I den mån som oljepriset reduceras kommer OPEC-ländernas försämrade terms of trade att motsvaras av en terms of trade-förbättring för resten av världen. Fördelen av detta kommer också de oljeimporterande u-länderna till godo. Störst fördel får de länder vars oljeimport väger särskilt tungt i totalimporten.

Distinktionen mellan skatt på energi respektive subventioner av energibesparingar inom OECD är nödvändig för att härleda ytterligare effekter av denna strategi. Om energikonsumtionen utsätts för en hård beskattning i i-länderna blir resultatet en försämring av konkurrensvillkoren för de energiintensiva industrier som lokaliserats dit.

Uppkomsten av en sådan konkurrensnackdel leder sannolikt till en viss omlokalisering av världens industri. De tunga energiförbrukarna kommer att etablera sig i länder med lägre energiskatt. Konsumenterna inom OECD kommer att undvika beskattningen av energikonsumtionen genom att importera färdiga energiintensiva produkter. Storleken

av den slutliga omlokalisering som äger rum blir bl a beroende av i vilken utsträckning de energiintensiva branscherna i industrialiserade länder är bunda till närhet av råvaror och marknader. Ekonomiskt motiverad omlokalisering kommer kanske att bromsas av strategiska eller sysselsättningsmässiga skäl.

De energiintensiva industribranscherna kännetecknas av en tämligen hög kapitalintensitet och en mer än genomsnittligt avancerad teknologi. Många u-länder skulle av dessa skäl finna svårigheter i att absorbera industrier av denna typ. Omflytningen skulle antagligen framför allt gynna gruppen "u-länder med snabbväxande färdigvaruexport", vilka uppvisar en betydande ekonomisk flexibilitet. Också de rikare u-länderna skulle troligen dra nytta av omflytningen. De flesta fattiga u-länder skulle däremot påverkas bara i ringa grad av denna globala omlokalisering.

Tendenserna till omlokalisering av industrin kommer i stort sett att försvinna om OECD-länderna i stället beslutar att minska sin energikonsumtion med hjälp av subventioner för att befrämja energibesparingar. Med en sådan politik faller kostnaderna för energibesparingen på hela OECD-ekonomin med inga speciella konkurrensackdelar för de energiintensiva industribranscherna.

Nya, energibesparande produktionsmetoder kan förväntas resultera ur denna energipolitik. Konsekvenserna för u-länderna av en sådan utveckling blir beroende av om metoderna utformats specifikt för produktionsförhållandena i i-världen och om de kräver avancerade teknologiska kunskaper för sitt införande. Om så är fallet, borde resultatet bli en viss konkurrensförbättring för i-landsbaserad energiintensiv produktion. Rikare u-länder och u-länder med dynamisk färdigvaruexport kommer att gynnas på övriga u-länders bekostnad om de nya produktionsmetoderna visserligen är applicerbara också i u-landsförhållanden, men kräver avancerad teknologi för sin tillämpning.

Offentliga satsningar på energibesparingar kommer att kosta OECD-samfun-

det betydande belopp och medföra en omfördelning av investeringsresurser mellan skilda sektorer. Detta kan få effekter på industriländernas vilja och förmåga att investera i, respektive ge bistånd till, tredje världen. Vi återkommer till denna synpunkt.

Strategi 2. A: Fortsatt högt energiimportberoende

Denna strategi överensstämmer i allt väsentligt med strategi 1.A. Skillnaden består framför allt i att importen i den nu diskuterade strategin får ännu större betydelse än tidigare. Politiken kan t ex gå ut på att motarbeta inhemsk expansion av energiproduktion så länge utländska produktionskostnader är lägre, och potentiell risk föreligger för att resten av världen sänker sina priser, varvid de egna investeringarna blir oräntabla.

Energipriserna kan komma att bli ännu högre vid denna strategi än under 1.A. med klara fördelar för OPEC-länderna, men också för de u-länder som kan exportera olja eller kol. Huruvida de uranrika länderna får glädje av strategin blir beroende av vad som händer med kärnkraftsutbyggnaden i världen. Om OECDs importpolitik motiveras med miljöhänsyn och om kärnkraften anses utgöra ett miljöproblem kan uranefterfrågan och därmed uranpriserna förväntas falla och förbli låga. De fattigaste u-ländernas interna utvecklingsproblem av de höga energipriserna, som togs upp under 1.A. kommer att accentueras.

Strategi 2. B: Ökad självförsörjningsgrad

Föreliggande strategi har likheter med den som diskuterats under 1.B. Beroendet av import kommer givetvis att vara avhängigt av totalkonsumtionens förändringar. Men självförsörjningsgraden kan också öka genom snabbare utveckling av inhemska energikällor. Just det senare slaget av åtgärder får anses vara karaktäristiskt för den politik som vi nu ska ta upp.

Scenariot under denna strategi inkluderar ett snabbt utnyttjande av OECDs oljeförekomster i Alaska och Nordsjön, stora satsningar på att expandera OECDs produktion och konsumtion av kol, en betydande utbyggnad av kärnkraft, men också mera långsiktiga satsningar på okonventionella energikällor.

Liksom strategi 1.B. kan också självförsörjningsstrategin förväntas leda till fallande internationella energipriser. Med minskad importandel får dock OECD självt bara en begränsad fördel av detta förhållande. Kostnadsnivån för OECDs egen energiproduktion däremot, kan antas bli tämligen hög.

Energiimporterande u-länder kommer att gynnas både av den terms of trade-vinst som de får genom lägre oljepriser, och av den konkurrensfördel gentemot OECD som uppstår av skillnaden i energikostnaderna inom respektive ländergrupp. Liksom vid antagandet om beskattning av energikonsumtion under strategi 1.B., kan utflyttning av energintensiva industrier från OECD bli aktuell.

Farhågor har uttryckts för att investeringskostnaderna för vissa av OECDs energistrategier kan bli så höga att områdets länder tvingas upphöra med investeringar, bistånd och lån till tredje världen. OECDs sekretariat har beräknat kostnaderna för en självförsörjningsstrategi som skulle minska områdets importberoende för energi från 36 procent av totalförbrukningen år 1972 till 5 procent år 1985. Omkring 4 procent av OECDs BNP skulle få spenderas varje år fram till 1985 på extraordinära investeringar inom energisektorn för att genomföra detta program. "Det är givet", säger OECD-rapporten, "att omallokeringar av denna storlek skulle skapa spänningar i det totala ekonomiska systemet, med möjliga återverkningar på total produktionskapacitet".⁴

Det kan mycket väl tänkas att den politik som skisserats ovan skulle medföra så hårda påfrestningar på OECDs medlemsländer att en betydande del av u-hjälpen, lånen och investeringarna till tredje världen skulle upphöra. Men det

är också klart att strategin skulle köra oljepriserna i internationell handel i botten. Och den allra första ansats till bedömning av u-landeffekterna av denna strategi måste jämföra ett möjligt bortfall av u-hjälp och investeringar med den samtidiga minskningen i kostnader för importerad olja.

Tredje världens bränsleimport från OPEC uppgick 1973 till 6 miljarder dollar.⁵ Under åren därefter har siffran legat närmare 20 miljarder dollar. U-ländernas oljeräkning skulle minska åtminstone ner till 1973 års nivå, om OECD genomförde den här skisserade politiken. Besparingen, 14 miljarder dollar, kan sedan jämföras med gåvoelementet i OECDs överföringar på 10 miljarder, eller de totala finansiella överföringarna på 23 miljarder (årsgenomsnitt för 1970-talet). Slutsatsen av denna sifferövning visar att det ingalunda är självklart att u-länderna (utom OPEC) skulle förlora på OECDs självförsörjningsstrategi, ens om de rika ländernas finansiella flöden till tredje världen helt upphörde.

En fullständig analys av effekterna på u-länderna skulle kräva att vi även studerade förändringarna i i-ländernas handelsrelationer till tredje världen, som skulle resultera av den ovan beskrivna energistrategin. I en sådan analys skulle hänsyn också få tas till OPECs snabbt stigande resursöverföringar till resten av tredje världen. Dessa har beräknats till 5,6 miljarder dollar 1975.⁶

Strategi 3. A: Oljan den viktigaste energiråvaran

Den hittillsvarande diskussionen har koncentrerat sig på distinktionen mellan skilda tillväxttakter och grader av importberoende för energikonsumtionen inom OECD-området. Tyngdpunkten förskjuts nu till distinktionen mellan skilda energityper. Oljan är den utan jämförelse vik-

⁴ OECD, *Energy Prospects to 1985*, vol 1, Paris 1974. I senare utredningar har OECD-sekretariatet funnit att kostnaderna för ett sådant program skulle bli ännu högre.

⁵ UNCTAD, *Handbook of International Trade and Development Statistics*, 1976.

⁶ World Bank Annual Report 1977.

tigaste energiråvaran inom OECD (55 procent av total energikonsumtion 1972). Vi börjar därför att studera följderna av en strategi där oljan även i framtiden behåller sin ledande ställning.

Effekten av en preferens för olja kommer att bli mycket gynnsam både för OPEC-gruppen och för övriga u-länder med exploaterbara oljeförekomster. Oljeefterfrågan och oljepriserna förblir otvivelaktigt höga som följd av denna strategi. En betydande utveckling av metoderna för att exploatera djuphavsfyndigheter av olja liksom tjärsand och oljeskiffer kan förväntas. Antalet länder (inklusive u-länder) med rik oljepotential kommer antagligen att öka som resultat av sådana teknologiska genombrott. U-länder med stor oljeimport kommer att missgynnas av OECDs preferens för oljekonsumtion.

Strategi 3. B: Satsning på andra energislag

Bland de konventionella energislagen har OECD alternativa möjligheter att särskilt satsa på *kol*, *natargas*, *vattenkraft* och *kärnkraft*. Bland de icke-konventionella energialternativen finns bl a *solenergi*, *geotermisk energi*, *vindkraft*, *energi från avfallsdestruktion* och *fusionskraft*. Inget av de härovan uppräknade energislagen har möjlighet att uppnå en totaldominans inom OECDs energikonsumtion under den förutsebara framtiden. Även om man satsar hårt på endera kommer med nödvändighet både olja och flera andra energislag att spela en betydande roll under kommande årtionden.

Satsning på en energikälla framför andra innebär bl a en koncentration av forsknings- och utvecklingsanstängningarna på just denna källa. Resultatet blir som regel ett effektivare och mera ekonomiskt energiutnyttjande. Som följd av satsningen får således den valda energikällan en ökad konkurrenskraft i förhållande till andra slag av energi. Detta gäller särskilt de "outvecklade" icke-konventionella energityperna. Praktiskt taget all världens forsknings- och utvecklingsverksamhet sker i i-länderna. Detta gäller

inte minst forskningsinsatserna på energiområdet. Tredje världens länder påverkas därför i hög grad i sitt val mellan skilda energislag av i-ländernas energipolitik.

Vissa typer av energi lämpar sig bättre för konsumtion under u-landsförhållanden än andra och ur teknologisk utvecklingssynvinkel vore det därför en fördel för tredje världen om OECD satsade på just sådana energityper. Knappheten på kapital jämte den låga teknologiska nivån som karaktäriserar de flesta u-länder talar till förmån för energikällor som inte kräver stora resurser av dessa slag för sitt utnyttjande och distribution. Majoriteten av u-ländernas befolkning bor på landsbygden. Dess försörjning med energi kräver små driftsenheter för att vara ekonomisk eftersom distributionskostnaderna annars blir mycket höga.

Kärnkraften, vare sig den baseras på uran eller fusion, karaktäriseras av viktiga odelbarheter och stordriftsfördelar. För den skull passar den inte särskilt väl in i u-ländernas konsumtionsmönster. Inte heller naturgasen faller för närvarande särskilt väl in i u-ländernas konsumtionsmönster.

Vattenkraftens relativa lämplighet för konsumtion i u-länderna företer en något splittrad bild. Så länge det rör sig om stora anläggningar blir kapitalintensiteten per energienhet hög, både i produktion och distribution. Men utbyggnaden av vattenkraften kan också koncentreras på små enheter som avser att tillfredsställa lokala behov. Distributionsapparaten blir i sådana fall betydligt enklare.

Solenergin står helt i början av sin utveckling och det är svårt att bedöma vilka slutförmer den kommer att få. Vindkraften är emellertid både gammal och beprövad, vilket bl a väderkvarnarna i Europa vittnar om. Denna kraftkälla verkar mycket attraktiv ur u-länders konsumtionssynvinkel.

Kolet synes i likhet med oljan passa väl in i u-ländernas speciella konsumtionsförutsättningar och -behov. Det lämpar sig för smådrift, är enkelt att distribuera och kräver inte nödvändigtvis någon stor kapitalutrustning för sitt utnytt-

jande. Om både kol och olja gäller dock att den prisökning som följde av ökad efterfrågan från OECD-länderna antagligen skulle väga tyngre än fördelarna av den samtidiga teknologiska utvecklingen i konsumtionen.

De mycket stora kolförekomsterna inom OECD-länderna, den relativt väl utvecklade tekniken att omvandla kol till brukbar energi jämte de ekologisk/politiska problem som kärnkraften utsatts för under de senaste åren gör det troligt att just kolet kommer att spela den mest betydelsefulla rollen i en OECD-strategi som går ut på minskat beroende av importerad olja. Det finns följaktligen skäl att i kommande forskningsinsatser ägna ett särskilt detaljerat intresse åt de konsekvenser för u-länderna som kan följa av en satsning på kol som energikälla i den rika världen.

Vår diskussion bör redan ha antytt att valet av energislag i i-ländernas satsningar inte är den enda väsentliga bedömningsgrunden. Lika viktigt är hur satsningen genomförs. Fördelen för u-länderna blir större om satsningen går ut på att utveckla små snarare än stora enheter, och om satsningens natur är sådan att u-länderna lätt kan delta i arbetet, följa upp det och genomföra de modifieringar som behövs för att resultaten ska passa dessa länders omständigheter.

Slutsatser

Vi konstaterar att OECD-strategier som tillåter en marknadsinspirerad tillväxt av energikonsumtionen, som går ut på fortsatt högt importberoende, eller som satsar på oljan som den viktigaste energikällan, kommer att gynna OPEC och andra energiexporterande u-länder, men drabba övriga u-länder, som är beroende av oljeimport för sin energiförsörjning.

Strategival som går ut på att begränsa

OECDs konsumtion och/eller import av energi kommer att försvaga OPECs marknadsposition och sannolikt leda till lägre oljepriser. Terms of trade för de oljeimporterande u-länderna kommer att förbättras. Om strategierna baserar sig på beskattning av energikonsumtion, eller utveckling av egna energiresurser till höga kostnader, kan resultatet bli att OECD-områdets energikonsumenter missgynnas i förhållande till konsumenterna i tredje världen. Detta kan i sin tur leda till att en del av OECDs energiintensiva industrier omlokaliseras. Rikare u-länder med mer flexibla ekonomier kommer att gynnas av en sådan omflyttning.

I-ländernas politik att minska konsumtionen och öka självförsörjningen på energiområdet kan komma att kräva mycket stora investeringar. Dessa länders vilja och förmåga att investera i och ge bistånd till tredje världen kan minska som följd av dessa ansträngningar. Att bedöma totaleffekten på u-länderna av sådana strategier är dock komplicerat. Hänsyn måste tas både till det eventuellt minskade investerings- och bistandsflödet, till hur OECDs handel och andra relationer med tredje världen utvecklas och till effekter på u-länderna av de väsentligt lägre oljepriser som kommer att bli resultatet av OECDs dispositioner.

Effekterna på u-länderna blir olika beroende på vilka typer av energikällor OECD bestämmer sig för att satsa på. Effekterna blir också starkt beroende av sättet på vilket utvecklingen av respektive energityp kommer att bedrivas. De flesta u-länder kommer således att gynnas av att i-världen koncentrerar sig på att utveckla och effektivisera energityper som inte är kapitalintensiva, som inte kräver stora mängder teknologi för sitt utnyttjande och som lämpar sig för ekonomisk drift också i små enheter.